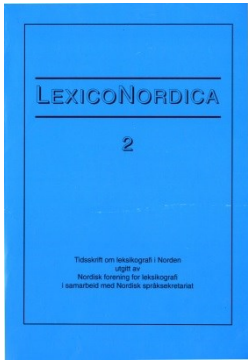

LexicoNordica

Forfatter:	Valerij Berkov	
Anmeldt værk:	<i>Nordiske studier i leksikografi II. Rapport fra Konference om leksikografi i Norden 11.-14. maj 1993.</i> Århus: Nordisk Forening for Leksikografi, 1994.	
Kilde:	LexicoNordica 2, 1995, s. 161-171	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre LexicoNordica (1-16) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Valerij Berkov

Nordiske studier i leksikografi II. Rapport fra Konferanse om Leksikografi i Norden 11.–14. maj 1993. Redigeret af Anna Garde og Pia Jarvad. (Skrifter udgivet af Nordisk Forening for Leksikografi. Skrift nr. 2). Århus [1994]. 303 s.

Rapporten inneholder foredrag som ble holdt på den 2. konferanse om leksikografi i Norden i København i mai 1993, pluss to innlegg av personer som var forhindret i å delta i konferansen.

I forordet skriver redaktørene at foredragene er så forskjelligartede at redaksjonen ikke fant det hensiktsmessig å inndele rapporten i emner, og tydde til den alfabetiske orden. Anmelderen skal ikke desto mindre prøve å gruppere foredragene etter emnekretser skjønt denne inndelingen i noen tilfeller vil være litt problematisk.

La oss begynne med leksikografiske problemer av generell art.

Ebba Hjorth og Troels Thomsens foredrag *Betydningsbeskrivelser ved hjelp af genbrug og korpus* er viet problemet utnyttelse av forjengeres ordbøker ved utarbeidelse av en ny, i foreliggende tilfelle *Den Danske Ordbog* (DDS) på 6 bind som planlegges utgitt i tiden 1998-99. Tre ordbøker skal danne utgangspunktet for den – *Ordbog over det Danske Sprog* (ODS) og to oversettelsesordbøker som foreligger i maskinlesbar form. Grunnlaget for definisjonene i DDS skal dannes av definisjonene i ODS, som skal gjøres maskinlesbare. Opplysningene som man får ut av de tre ordbøkene, skal sammanipuleres til et artikkelskjelett, et råmanuskript. Dette illustreres med en del eksempler der betydningen dekomponeres til mer elementære enheter.

Problemet grammatisk informasjon i ordbøker er gjenstand for to foredrag.

Hans-Peder Kromann går i sitt foredrag *Grammatiske informasjon i ordbøger* (s. 143–151; tittelen mangler i innholdslisten) inn for at mer grammatisk informasjon skal innarbeides i ordboksartiklene, så vel valens som reksjon skal integreres i konstruksjonsangivelsen, og begge kategoriene skal anskueliggjøres ved hjelp av eksempler. Viktig er ideen at det er tilrådelig "ved grammatiktunge ordbogsartikler" å henvise til et selvstendig grammatikkavsnitt i ordboken. Kromann har fullstendig rett i at i mange ordbøker nå er det grammatiske avsnitt noe selvstendig som ikke er samkjørt med selve ordboken.

Anmelderen kan tilføye at grammatiske skisser i ordbøker kan være av to prinsipielt ulike slag – for den passive bruker og for den aktive bruker. En viktig del av sistnevnte type er en beskrivelse av hvordan den og den grammatiske betydning (et grammem) av kilde-språket gjengis i målspråket (denne ideen er prøvd realisert i anmelderens *Russisk-norsk ordbok* 1987, 1994²). Og en liten bemerkning til.

Når man snakker om reksjon, så neglisjerer man "venstre reksjon", dvs. det at noen substantiver krever bruk av bestemte preposisjoner "foran", noe som er veldig viktig for tospråklig leksikografi fordi utlendinger her gjør ofte feil, jfr. no. *på Vestlandet, på Kongsberg, i Krim* osv.

I foredraget *Översättarhjälp i en ordbok* behandler Nina Martola faktisk samme emne – grammatikk i ordbøker – om enn fra en annen innfallsvinkel. Siden forskjellen mellom finsk og svensk syntaks er betydelig, fører det ofte til ikke korrekte oversettelser (i Finland bruker man betegnelsen "översättningska" for klossete svenske oversettelser fra finsk). Den tradisjonelle metoden å forebygge slike feil ved bruk av nakne eksempler under enkelte oppslagsord er ikke optimal, og i den finsk-svenske ordbok Martola er medarbeider i, skal det brukes modellartikler.

Kristina Nikulas innlegg *Vart tog Svensson vägen? Om ordböcker och propriet* behandler problemet egennavn i allmennspråklige ordbøker. Forfatteren har rett i at egennavn burde blitt viet mer oppmerksomhet i ordbøker, en ville gjerne tilføyd: særlig i tospråklige. Nikula legger vekt på egennavns intensjon (informasjon som i språksamfunnet knyttes til navnet) og illustrerer dette med overbevisende eksempler. Det kunne ellers skjelnes mellom "individuelle egennavn" (for å ta Nikulas eksempel *Sörgården*) og "maseegennavn" (*Lisa*) som er ulike når det gjelder forholdet ekstensjon/intensjon. En bemerkning til. Om tilfeller som *ett Karelen som under medeltiden ...* sier Nikula at de "övertar i kontekst appellativa funksjoner". Her ser vi snarere noe annet: Ved hjelp av ubestemt artikkel understrekes det en midlertidig tilstand av objektet (*i går traff jeg en forgrått Kari*), en fremtidig, ennå ikke eksisterende tilstand (*for et bedre Norge*) osv.

Forholdet ordbok/encyklopedi er et emne som mange ganger har vært gjenstand for diskusjon. Også på denne konferansen ble det behandlet. Mange leksikografer er enige i at en solid ordbok – både én- og tospråklig – absolutt må inneholde encyklopediske opplysninger.

Dette illustreres i Sandro Nielsens foredrag *Applicering af alordbogsprincippet på konkrete ordbogsartikler*. Allordbok er en hybrid type som forener elementer av språkordbok og encyklopedi. Nielsen bruker eksempler fra engelsk og dansk jus og juridisk språk. På slutten av artikkelen lanseres ideen om at siden slike allordbøker er omfangsrike, er det hensiktsmessig å utarbeide serier av tospråklige fagordbøker som skulle behandle et snevert avgrenset fagområde, dvs. del-fagsordbøker istedenfor hovedfagsordbøker.

Samme emne behandles i Karen Margrethe Pedersens innlegg *Ordbog og encyclopædi*. Problemet berøres i forbindelse med Ømålsordbogen (ØMO), en ordbok som omfatter ordforrådet til dialektene på de danske øyene. ØMO beskriver bl.a. den gamle materielle bonde- og fiskerkultur, og bør derfor være "en språklig-saklig ordbok". Dette illustreres ved eksemplet *drivgarn*. Det brukes et nettverk av kryss-

henvisninger så man ikke bare kan finne ut hva det og det ordet betyr, men også hva den og den "sak" heter, f.eks. under *bage* beskrives den gamle bakeprosess; avsnittet fyller 3 spalter, og det henvises til 75 termer. – Det nevnes ikke i foredraget om det brukes illustrasjoner (tegninger) i ØMO, noe som er ganske aktuelt for den slags ordbøker (jfr. Sigfús Bløndals *Islandsk-dansk ordbog*, der tegningene i tillegg hjelper en meget).

Enspråklig leksikografi, inklusive historisk, inntok en viktig plass på konferansen. Som rimelig er, var en del foredrag viet dansk.

To store leksikografiske verker forberedes på dette området – et supplement til *Ordbog over det Danske Sprog* (ODS-S) og *Den Danske Ordbog* (DDO).

Om ODS-S generelt skriver Sv. Eegholm-Pedersen i sin artikkel *ODS-Supplementet. Præsentation af Bind 1: A(Aa)-Bh. 1992*. Verket, som blir på 5 bind, har en dobbelt oppgave: å ajourføre ODS (i tidsrammen 1700–1955) ved å tilføye nytt stoff, og å egalisere det. Seddelsamlingen, grunnlaget for ODS-S, er på ca. 1,3 mill. sedler. Mye nytt stoff er hentet fra aviser, skjønnlitteraturen, tidsskrifter, encyklopedier m.m. Nyordstoffet preges av fremmedord, avledninger og særlig sammensetninger (f.eks. er det 204 +-artikler til *Arbejds-* i forhold til de foreliggende 152). Det tilføres også mye nytt sitatmateriale. Det er klart at ODS-S-bindene fordeler seg ulikt over alfabetet (i fallende kurve): Det 1. bindet har en suppleringsprosent på 67, mens det avsluttende bindet skal ha 3–5.

Når et leksikografisk verk er utgitt i 1918–54, oppstår det naturligvis en rekke problemer; dem redegjøres det for på slutten av artikkelen.

Anne Duekilde berører i sitt foredrag *Om datering af ordene i dansk* problemet justering av tidfesting i ODS. ODS er både en samtidsordbok og en ordbok over de to foregående århundrer, men hovedvekten legges på nåtidsspråket, og derfor er ordenes datering ikke alltid viet behørig oppmerksomhet. Dette skal bøtes på i ODS-S. Det er to slags presiseringer av datering: tilbakedatering når det anføres belegg for bruk av vedkommende ord tidligere enn angitt i ODS, f.eks. Aarring (i en trestamme, > 1858), og fremdatering når det angis senere (yngre) belegg for ord som er gått av bruk. Det registreres også opplysninger om ordenes frekvens og stilverdi som "nu i almen-sproget", "øget brug", "øget brug i almensproget".

DDO og noen sider ved den og ved arbeidet med den karakteriseres i Kjeld Kristensens artikkel *Den Danske Ordbogs tekstkorpus og spORDhunde*. Dette blir en ordbok over dansk i perioden fra ca. 1950 til våre dager, med hovedvekten på de siste 10 år. Den blir på 6 bind og skal romme over 100.000 oppslagsord og planlegges utgitt i 1998–99. Redaktørene bestreber seg på at ordboken blir bredt anlagt, dvs. viser språket som det er, og samtidig blir et populært verk. Materiale til tekstkorpus skaffes bl. a. av 600 ekserptorer, som Kristensen kaller

for spORDhunder. Redaksjonen har kontakt med avis- og bladredaksjoner, forlag m.m. Tekstene man får, konverteres og legges inn i databasen, PARADOX. Hver tekst forsynes med en header, og Kristensen gjennomgår hvilke opplysninger en slik header inneholder.

Som kjent følger i de nordiske språkene sammensetningsfuger hos ord som selv er sammensetninger, ofte ganske kompliserte regler, ja ikke så sjelden er de så å si individuelle. Opplysninger om dem, viser Sven-Göran Malmgren i foredraget *Sammansättningsmorfologi och lexikografi*, gis i moderne svenske ordbøker ikke konsekvent (dette gjelder om enn i mindre grad også norsk og dansk), enda denne informasjon er viktig, jfr. Malmgrens eksempler: *ficklampa* – *ficklampsbatteri*, *folkvisa* – *folkvisetradition*, *högmässa* – *högmässosökare*, *vattenskida* – *vattenskidåkare*. Denne viktige informasjonen bør tas med i ordbøker.

I innlegget *Polysemi hos svenska verb. Eksemplet slå och andra fysiska kontaktverb* viser Åke Viberg at til tross for den meget kompliserte betydningsstruktur hos slike verber følger denne flertydigheten systematiske mønstre. Etter hans syn kan en semantisk representasjon av disse prinsippene gjøre det lettere å gi en (leksikografisk?) beskrivelse av de sekundære betydninger.

Foredraget *Svensk ordbok 1948* av Carl-Erik Lundbladh kan betraktes som et bidrag både til emneområdet enspråklig leksikografi og området leksikografiens historie. Artikkelen behandler en lite kjent, men en veldig godt og fornuftig utarbeidet illustrert svensk ordbok for døvstumme og døvstum lærere. Lundbladh gir en utførlig beskrivelse av den og konkluderer med at den også i dag med hell kunne vært brukt i den vanlige folke- og grunnskolen og av innvandrere.

En rekke foredrag på konferansen var viet tospråklig leksikografi.

Maria Toporowska Gronostaj (*Mot en mångdimensjonell tvåspråkig ordbok*) tror at når man bare anfører ekvivalenter i tospråklige ordbøker, forblir relevant leksikalsk informasjon implisitt og utilgjengelig for ordboksbrukeren. Innlegget redegjør for en studie i hvordan all leksikalsk informasjon innfødte talere sitter inne med, kan fremstilles i en tospråklig ordbok, noe som illustreres med eksempler fra utvalget av ca. 160 svenske og polske verber. Uten å gå i detaljer kan det anmerkes følgende: Ethvert lemma inneholder, foruten ekvivalenter, definisjoner på kildespråket, beskrivelse av konstruksjoner, eksempler, synonymymer, antonymymer, informasjon om uttale, bøyning m.m. Den foreslåtte ordboksmodellen er konstruert ved hjelp av EDB, og dens utforming "påminner om en bunt kort". – Forsøket er ganske interessant. Utvilsomt formidler denne modellen mye mer informasjon enn vanlige gode "storordbøker", men det melder seg en del spørsmål. Er denne modellen, der alle grammatiske opplysninger som gjelder hele grammatiske kategorier (som f.eks. aspekt/aksjonsart), er inkorporert i hver artikkel, virkelig så brukervennlig? Anmelderen betviler videre hensiktsmessigheten av å ta med lemmadefinisjoner på

kildespråket i en tospråklig ordbok. Det finnes jo det som kalles semantisering, som i de fleste tilfeller er nok, og som er plassbe-sparende. Et eksempel: Kort 5, høyre side:

öppna 1°(4) bringa (ngt) till öppet eller öppnare läge el. tillstånd
otwierać 1°1[4] hålla på med att bringa (ngt) till öppet eller öppnare läge el. tillstånd
otworzyć 1°2[2] åstadkomma öppet eller öppnare läge el. tillstånd

Både for den svenske og for den polske brukeren kunne denne informasjon vært gitt på en mer kompakt måte (spørsmålet om hvorvidt det er korrekt og pedagogisk forsvarlig å definere *öppna* ved ... *öppet* eller *öppnare* ..., lar vi ligge). Riktignok gjennomføres arbeidet "utan att tänka på volymbegränsningar".

I *Skandinavisk ordbok – rapport från ett pågående projekt* beretter Birgitta Lindgren om hovedtrekkene ved denne ordboken. Den skal inneholde de mest frekvente ord som kan volde problemer i sam-kvemet mellom dansker, nordmenn og svensker – 3000 ord for hvert språk, dvs. tre separate lister, sammenlagt 9000 ord. Det blir en passiv ordbok. Oppslagsordene har ingen angivelse av uttale, bøyning eller konstruksjonsmuligheter: Forskjellene i uttale, bøyning m.m. skal angis i tillegget. Det skjelles ikke mellom bokmål og nynorsk. Redak-tørene er Allan Karker (dansk), Skirne Bruland og Ståle Løland (norsk) og Birgitta Lindgren (svensk), som også svarer for den prak-tiske samordningen.

Når det foreligger en A→B-ordbok, så kan den "vendes" ved hjelp av en datamaskin, og resultatet kan bli til stor hjelp ved utarbeidelse av en B→A-ordbok. Om arbeidet med å vende Engelsk-færøysk ordbok til en færøysk-engelsk forteller Anders Drejer Nygaard i *Datamat-støttet vending af ordbøger*. Fremgangsmåten består av 6 faser: ana-lyse, uttynning (all supplerende informasjon kasseres), oppløsning (artiklene oppløses i "atomer"), vending (alle atomene vendes, det tid-ligere målspråk utnevnes til kildespråk), sortering (alfabetisering m.m.), samling. De 47.555 artikler i Ensk-føroysk orðabók er blitt vendt til 64.610 artikkelskisser (bøyde former er tatt her flere gang-er).

Anna-Lena Bucher (*EGs ord och uttryck. Om TNCs arbete med en korpusbaserad, deskriptiv ordlista*) deler erfaringene ved arbeidet med oversettelsen av EFs regelverk (ca. 10.000 sider) til svensk. Dette arbeidet ble utført av 35 oversettere. Arbeidet ble begynt med at man ekserperte manuelt de to offisielle EF-dokumentene som alt forelå i svensk oversettelse. En viktig del av denne ordboken var "fraserna", dvs. ordkombinasjoner, som ble ordnet inn i et konkordansregister. Etter som de nye preliminare oversettelsene ble ferdige, ble de også ekserpert. Så gikk man i gang med å forberede en engelsk-svensk EF-ordliste for bl.a. oversettere. Denne ordlista er både deskriptiv og

normativ. Det ble anvendt en kombinert leksikografisk og terminologisk metode, dvs. at utgangspunktet både var leksemer og begreper. Arbeidet med utvidelsen av termbanken fortsetter. Man har også planer om å komplettere termbanken med ekvivalenter på andre nordiske språk, og dette arbeidet er alt påbegynt.

Artikkelen *Kontrastiv metaforik – presentation av ett lexikologiskt pilotprojekt* av Kerstin Norén er faktisk en studie i tospråklig leksikalsk polysemi, men har også referanse til tospråklig leksikografi. Prosjektet er bredt anlagt: Man akter å kartlegge dels hvilke leksikalske polysemirelasjoner som finnes i menneskelige språk i alminnelighet, dels hvordan ulike språks ordforråd utnytter ulike typer av polysemi. Foreløpig arbeides det med verbpolysemi i to språk, engelsk og svensk. Analysemodellen inneholder et antall semantiske komponenter som er fordelt på tre hovedgrupper: allmenn referanse, spesifikk verbreferanse og semantisk valens. Innenfor hver av disse hoveddelene finnes det et antall variabler som kan anta ulike verdier. Anvendelsen av modellen illustreres ved analysen av parene *såga – saw, se – see*.

Spesielle problemer blir forfattere av tospråklige ordbøker konfrontert med når de arbeider med gamle språk. Noen aspekter ved problematikken er gjenstand for artikkelen *Nogle generelle problemer i forbindelse med udarbejdelse af bilinguale ordbøger for ældre stadier* av Karl Hyldgaard-Jensen. Forfatteren arbeider med middelnedertysk og gammeldansk. Det er særlig to momenter forfatteren tar for seg: valg av lemmaformen og ekvivalenter. Spesielt vanskelige er juridiske termer.

Det ble også holdt to foredrag om fraseologiske ordbøker.

I forbindelse med arbeidet med *Svensk konstruktionsordbok* (SKO) behandler Ulla Clausén problemet idioms variasjon (*Idiom og variation*). Tradisjonelle ordbøker registrerer nemlig i utilstrekkelig grad mulighetene for denne variasjon, mens et idiom kan i bruken forkortes eller forandres. I SKO er det forsøkt realisert å trekke grensene for eventuelle variasjoner som er av tre slag: "variation på frasnivå, variation på eksempelnivå och kreativ variation". De første to variasjonene tas med i SKO, men sistnevnte type kan det bare antydes muligheter for på kommentarnivå. Clausén innrømmer at det ikke alltid er lett å avgjøre hvilke variasjoner som skal tas med i SKO, og hvilke som bør anses for å være tilfældige og sorteres bort.

Anmelderen er forresten ikke helt enig med Clausén når hun skriver at "själva kärnan i frasen är ... fast, medan ord i utkanterna av uttrycket är varierbara inom en viss ram". Stort sett er det naturligvis riktig, men ved aposiopese av godt kjente idiom (bl.a. bevingede ord) kan også kjernen av et idiom utelates. En utstilling i Oslo for noen år siden het *Etter oss kommer ...*, og kjernen *syndfloden* manglet i navnet. Derfor er henvisninger av stor viktighet i slike ordbøker. Her kan det brukes leksikografiske knep som gjør det mulig for brukeren å finne også slike amputerte idiomformer i ordboken.

I *Halvfasta fraser – ett lexicografisk problem* skriver Erika Lyly om enheter som inntar en mellomstilling mellom fullt produktive konstruksjoner og faste fraser (*skarpt hörn, skarp vinkel/profil, be-driva forskning/studier/försöksverksamhet* o.l.). I vanlige ordbøker anføres de som tilfeldige eksempler, men i den fraseologiske ordboken som det arbeides med på Svenska språknämnden, skal de fremstilles som formaliserte, i enkel og avskallet form.

Dialektordbøker ble behandlet i to foredrag på konferansen.

Karen Margrethe Pedersens foredrag *Ordbog og encyclopædi* er alt referert ovenfor.

Det andre foredraget var Olaf Almenningens *Ordsamlinger* (i tittelen feilaktig *ordsamlinger*) på *dialekt – problem og utfordringer*. I arbeidet med *Norsk ordbok* brukes det mange lokale ordsamlinger og innsamlet dialektmateriale. Almenningen behandler de viktigste problemene i forbindelse med dem. Når det gjelder utvalgskriterier i lokale ordsamlinger og innsamlet dialektmateriale, så er det stort sett "differensiale ordlister", som overveiende inneholder "unormale", "avstikkende", "utdøende", "tapende" enheter. Det største problemet med å inkorporere disse leksemer i *Norsk ordbok* er å velge en oppslagsform, stavemåten: skal det brukes fonetisk gjengivelse, kan ordet rett og slett bli "borte" for brukeren fordi "folk gjerne leiter ut frå norma"; dersom man på den annen side normerer skrivemåten, "vert den lokale svipen borte". Almenningen er for "romsleg normerte oppslagsord og lokal svip i alt dømematerialet". En svært viktig rolle spilles her av mange interne krysshenvisninger. Videre drøftes problemene uttalemarkering og ordets grammatiske karakteristikk. Men hovedsaken er naturligvis definisjonen av leksemet. Beklageligvis er den ofte disse samlingenes akilleshæl: noen nøyer seg ikke sjelden med et eneste synonymt ord uten å bry seg om at det i seg selv kan være flertydig. Typisk nok for ordlistene som drøftes her, er at både eksemplene og ordforklaringene *til sammenn* i grunnen utgjør definisjonen av et ord; denne tesen til Almenningen har vel referanse til ordbøker utover den type som analyseres. Av og til tar ordlistene en særbetydning som er for spesiell eller individuell, noe en leksikograf må være på vakt mot. – Siden det er fremtidige lokale ordlister Almenningen først og fremst tenker på, reiser det seg et spørsmål: Er ikke forfatterne til slike nye lister tjent med en liten veiledning der det blir redegjort for de viktigste sidene ved dette arbeidet, eller med andre ord, blir gitt konkrete og greie instruksjoner så redaksjonen av *Norsk ordbok* ville få mer eller mindre lexicografisk ensartet stoff?

Enda maskinoversettelsens (MT) hvetebrodsdager definitivt hører fortiden til, arbeides det fremdeles med problemet, om enn i beskjednere målestokk. Det var bare ett foredrag på konferansen der maskinell oversettelse var emnet – Anna Braasch's *Når maskinen tager én på ordet – ordbogsarbejde for maskinoversættelse*, der det redegjøres for noen aspekter ved ordboksarbeidet i forbindelse med MT av fagspråk-

lige tekster (i foreliggende tilfelle fra området bilmekanikk). Oversettelsessystemer består av to komponenter: grammatikkmoduler og ordboksmoduler. Braasch fokuserer på de sistnevnte. Ordboksmodulen er sammensatt av to deler: en stor allmennspråklig komponent og en satellittordbok, som er skreddersydd til et bestemt emneområde. Først "slås det opp" i den fagspråklige ordboken, så i den allmennspråklige. MT-systemet utfører oversettelsen i tre etapper: analyse, transfer, generering.

Som kjent er anstøtssteinen ved MT tekstens flertydighet. Den er av tre typer: leksikalsk, strukturell eller syntaktisk og kommunikativ. Derfor må maskinens ordbok eller database inneholde en stor mengde informasjon som ikke er representert i tradisjonelle ordbøker: Maskinen kan bare arbeide med de informasjonen som er oppført for oppslagsordet – "*maskinen tager én på ordet*". Kravene til MT-systemets ordbøker er følgende: 1) Den leksikalske beskrivelse av leksemer skal være eksplisitt, entydig, uttømmende og formalisert. 2) Entydiggjørelse av oppslagsenheten skal helst skje i analyseordboken. 3) Den tospråklige MT-ordbok baseres alltid på 1:1-relasjon mellom kilde- og mål- språksenheter og målspråksenheter. Et viktig trekk ved en MT-ordbok er at det for hver "reading" (én av ordets betydninger) kodes én ordboksinnngang (en databasepost).

MT av sammensetninger og kollokasjoner byr på en del vansker. Men hovedproblemet er som kjent flertydige ord og flertydige setninger. De fører til overgenerering (for mange oversettelsesforslag) eller feiloversettelse. Det at systemet har adgang til "domæneviden", hjelper til å unngå overgenerering, særlig når noen av kildespråkets elementer i teksten er flertydige. Dette illustreres ved at den engelske setningen *Remove the brackets!* kan oversettes til dansk på ulike måter alt etter yrkesrådet: *Ophæv parenteserne!*; *Flyt lampetterne!*; *Tag knæladerne af!*; *Fjern takstklasserne!*; *Flyt/fjern konsollerne!*

Jeg har bare to små bemerkninger. Problemet postredaktør er ikke engang nevnt. Det medfører ikke riktighet at tradisjonelle ordbøker ikke noterer ordets fagområde, dette gjøres i alle solide ordbøker.

En rekke foredrag var viet bruk av datamaskiner i leksikografien.

I Christian-Emil Doks artikkel *Blant fire millioner sedler. En situasjonsrapport fra Dokumentasjonsprosjektet* fortelles det om det leksikografiske del av det storslagne fellesprosjektet som det arbeides med ved alle de fire norske universiteter og som går ut på å omforme en rekke papirarkiver til elektronisk form. Målet er å bygge opp "Universitetenes databaser for språk og kultur". Når det gjelder leksikografien, så er det tre delprosjekter for feltene bokmål, gammelnorsk og nynorsk. Av de til sammen 7 millioner sedler skal over fire millioner behandles av prosjektet. Det er en imponerende stab av assistenter og ufaglærte innskrivere som er i gang med arbeidet. Hovedmålet er å lage elektroniske hjelpemidler som kan erstatte bruk av sedler.

Dorthe Duncker og Ole Norling-Christensen forteller i *Genbrug af Ordbogsdata: En dansk Ordbank* om datagrunnlaget for Den Danske Ordbog (DDO) i 6 bind som skal komme ut i 1998–99. En vesentlig del av ordbokens kilder er samlet i to store databaser – DDOs tekstkorpus på 40 mill. ord og Ordbanken, som omfatter bearbejdede data fra en rekke eksisterende ordbøker. Emnet for artikkelen er vekselvirkningen mellom korpuset og Ordbanken. Ut fra databasen konstrueres de "artikkelskjelettene" som kan brukes av av redaktørene som utgangspunkt for redigering av DDOs artikler.

I Claus Bo Jørgensens artikkel *Parsing af ikke-strukturerede ordbogsdata* behandles noen problemer i forbindelse med automatisk behandling av tradisjonelle formaterte ordboksdata (parsing = automatisk strukturering). Disse problemene spenner fra banale tegnsettingsfeil til prinsipielt uløselige tolkningsprospørsmål. De som jobber med analoge problemer, vil ha stor nytte av artikkelen.

Anders Geertsen deler i artikkelen *Ordbogsredaktion med COMPULEXIS hos Munksgaard* sine erfaringer ved ordboksarbeidet på Munksgaards forlag, der alle ordbøker blir redigert og lagret i et spesielt ordbokssystem, COMPULEXIS Dictionary System. Hver artikkel (en "record") består av en rekke "felter". Kompliserte oppgaver ved arbeidet med programmet er å oppstille et fornuftig og entydig sett regler for rekkefølgen av felter, iterasjoner av felter, hierarkier og autorisert input i de enkelte felter. Artikkelen er beregnet på en leser med godt kjennskap til bruk av datamaskiner i leksikografi. – En liten bemerkning: Avsnittet fra en engelsk-dansk ordbok som er anført i begynnelsen av artikkelen, er vel mangelfullt: **arm³ vt & refl ... in arms ...**. Idiomene her inneholder et substantiv og ikke noe verb.

Som kjent arbeides det nå i alle de nordiske landene med Nordisk leksikografisk ordbok (NLO), et prosjekt der nordisk leksikografisk terminologi skal samles og defineres. For hver term skal det oppgis ekvivalenter på norsk, dansk, svensk, finsk og islandsk samt engelsk, tysk og fransk. Lemmaspråket er bokmål.

I *Lemmaseleksjon til Nordisk Leksikografisk Ordbog* skisserer Hans Kristian Mikkelsen NLOs historie. Arbeidet ble påbegynt i 1991, og "der er ingen indianere: alle er høvdinge", dvs. prosjektet har foreløpig ingen redaktør. Det praktiske arbeidet med ordboken foregår i de enkelte landene. Ordboken er lagret i databaseprogrammet File-Maker Pro.

Utarbeidelsen av termlisten byr på en del vanskeligheter. Leksikografien er ytterst sparsomt representert i diverse lingvistiske ordbøker, noe som skyldes at metaleksikografien har markert seg først i de siste par årtier, og at ordboksarbeidet tradisjonelt ikke har vært betraktet som "videnskabeligt *comme il faut*". Hovedfunksjonene som ordboken har, er: Produksjon på morsmål, resepsjon på morsmål, fagforståelse. Kjernen i den empiriske basis er ikke-nordiske tekster.

Termene oversettes til alle de nordiske språkene, og siden gjøres bokmåsekvivalenten til lemma. Denne kjernen blir supplert med materiale fra nyere tekster på nordiske språk. Så blir det iverksatt "dyp seleksjon", en seleksjon som går relativt langt ned i det fagsystematiske hierarkiet og ut i de faglige forgreninger. Man holder seg innenfor leksikografiens rammer, men uten å begrense seleksjonen til egentlige termer. I regelen tas det ikke med enheter på mer enn to ord. Ifølge Mikkelsen er de 1401 innganger NLO har, en nokså blandet samling. De skal klassifiseres, og det skal finnes frem til de sentrale ord som skal ivareta ordbokens faglige, encyklopediske intensjon. Fra perifere ord skal det gis henvisninger til disse "klasse1"-ord. Den egentlige seleksjon og ekvivalentsøkning gjenstår ennå.

Systematikken i NLO er gjenstand for Bo Svenséns *Lexikografins terminologi: systematiske aspekter*. Det skjelves mellom implisitt og eksplisitt systematikk. Den førstnevnte er ikke synlig for brukeren. Den eksplisitte systematikken manifesteres i megastrukturen, makrostrukturen og mikrostrukturen, for NLOs vedkommende henholdsvis i at den får en for- eller ettertekst, i artiklenes innbyrdes ordning, i ordboksartikkelen. Det forutsettes at NLO skal være en "all(ord)bok" som skal formidle dels encyklopedisk informasjon om emneområdet, dels informasjon om fagspråket som brukes på det. Den alfabetiske hovedlisten kompletteres med en fortekst, en systematisk introduksjon i leksikografien. Gjennom henvisninger eksplisiteres den terminologiske systematikken. Det bemerkes at det i registeret står en del begreper og termer som ennå ikke har fått hevd. Svensén kommer til samme slutning som Mikkelsen: det virkelige seleksjonsarbeidet gjenstår.

Siden NLO blir en flerspråklig ordbok, spiller problemet ekvivalens en viktig rolle i den. Det behandles i Ruth Vatvedt Fjelds artikkel *Ekvivalensproblematikk i Nordisk leksikografisk ordbok*. Systematisk utarbeidelse av normert terminologi innenfor et fagområde foregår i to trinn: deskriptivt arbeid og så normerende arbeid. Vatvedt Fjeld kommer med en klassifikasjon av ekvivalensforslagene i forhold til utgangningslemmaenes delelementer (f.eks. internasjonalisme → internasjonalisme / nordisme). Problemet er hva som skal prioriteres: de rent språklige hensynene, brukeraspektene (transparens) eller usus i nordisk leksikografi. Et annet problem ved oversettelse er at form i kilde-språk smitter over på form i målspråk så at man får forskjellige ekvivalenter til samme lemma, f.eks. dictionnaire de décodage → avkodingsordbok, passive dictionary → passiv ordbok). Det behandles problemer som manglende og mangelfull ekvivalens, partiell ekvivalens, språk-systematiske forskjeller, kulturbundne forskjeller. På slutten av artikkelen redegjøres det for problemet harmonisering mellom de nordiske språkene. Vatvedt Fjeld gir ingen resepter, men viser problemets kompliserte karakter i all dens utstrekning.

To foredrag var viet leksikografiens historie, i begge var islendinger i fokus.

Sirejflys over islandsk leksikografis historie av Guðrún Kvaran er en konsis, men meget innholdsrik beskrivelse av ordboksarbeidet på Island fra 17. årh. til våre dager.

Innlegget til Jens Axelsen med den ikke helt ordinære tittelen *Leksikografi og excentricitet* innledes med et paradoks: "Man behøver ikke være tosset for at dyrke leksikografi, men det hjælper". Livet til islendingen Þorleifur Guðmundsson Repp (1794–1857), som i 1845 sammen med engelskmannen James Stephen Ferrall utga *Dansk-engelsk ordbok*, en milepæl i dansk-engelsk leksikografi, synes å bekrefte Axelsens påstand. Innlegget skildrer livet til denne begavede og kunnskapsrike islending som nok ville ha utrettet langt mer, hadde det ikke vært for hans eksentriske natur og hovmod som bl.a. resulterte i at man i 1826 nektet å tildele ham magistergraden "på grund af usømmelig optræden under forsvaret". Dertil kom også at han spredte seg for mye. Axelsen har greid å samle alt tilgjengelig stoff om Repp, og artikkelen leses med stor interesse.

Forordet til Cappelens store Engelsk-norsk ordbok begynner med setningen: Store ordbøker er sjelden én manns arbeid, og i våre dager aldri én manns originale verk i sin helhet. Om arbeidet til en prosjektleder for en stab forteller Inger Hesslin Rider i *Ordboksredaktør i dag – personliga reflexioner kring en yrkesroll*. Prosjektlederen sysler nå med planlegging og økonomi, veiledning og regelskrivning, gransking og kontroll, oppmuntring og kritikk, logistikk og statistikk, markedsføring og produksjonsutvikling og dataarbeid i teori og praksis. Eget ordboksarbeid kjennes nesten som en luksus, men det er nødvendig for ikke å miste kompetansen.

I sin helhet er *Nordiske studier i leksikografi II* et verdifullt bidrag til leksikografiens teori og praksis.

